

«Сейфуллин окулары-18(2): «XXI ғасыр ғылымы – трансформация дәуірі» Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары = Материалы международной научно-практической конференции «Сейфуллинские чтения – 18(2): «Наука XXI века - эпоха трансформации» - 2022.- Т.1, Ч.III. - Б.35-37.

ҚАЗІРГІ ЖАСТАРДЫҢ КЕЙБІР ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ: ӘЛЕЙМЕТТІК ТАЛДАУ

*Какимжанова М.К., ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор м.а.
Т.М. Садыкова, ф. ғ. м.*

С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, Нұр-Сұлтан қ.

Бүгінгі қоғамда болып жатқан өзгерістер барлық әлеуметтік топтар мен санаттарға, соның ішінде жастарға белгілі бір із қалдырады. Дәстүрлі, идеологиялық, дәстүрлі құндылықтардың бұзылуы, көптеген моральдық және мәдени стандарттардан бас тарту, жастар субмәдениетінің өзгеруі жас ұрпақтың өмірлік бағдарлары мен әлеуметтік көзқарастары туралы стереотиптік идеяны бұзды.

Жастар туралы белгілі бір әлеуметтік, психологиялық, жас ерекшеліктері бар, қалыптасуы мен дамуындағы үлкен әлеуметтік топ деп айтуға болады, оның жағдайы қоғамның әлеуметтік-экономикалық жағдайымен анықталады, ал құрылымы оның әлеуметтік-таптық бөлінуіне сәйкес келеді. [1, 99.]

Құндылықтар көбінесе адамның дүниетанымын анықтайды. Тұлға құрылымының элементі ретінде құндылық бағдарлары ойлардың, сезімдердің, практикалық мінез-құлықтың бірлігін білдіреді.

Құндылық көбінесе адам үшін ең маңызды нәрсе деп аталады, ол үшін біз ең үлкен бағаны төлеуге дайынбыз. Философиялық көзқарас құндылық бағдарларын жеке тұлғаның тұрақтылығын, белгілі бір мінез-құлық пен іс-әрекеттің сабақтастығын қамтамасыз ететін және қажеттіліктер мен мүдделер бағытында көрінетін сананың негізгі өзегі ретінде анықтайды. Құндылықтар әлеуметтік өмірдің маңызды рухани реттегіштерінің бірі болып табылады: олар мақсаттарды, мұраттарды негіздейді, адамның әлемдегі оқиғаларға және өзіне деген көзқарасын анықтайды. Адамның құндылық бағдары оның жеке басының маңызды сипаты болып табылады, өйткені олар оның сыртқы әлеммен қарым-қатынасын және өзара әрекеттесу ерекшеліктерін анықтайды, мінез-құлықты анықтайды және реттейді. Өзінің құндылық бағдарларын біле отырып, адам әлемдегі өз орнын іздейді, өмірінің мәні мен мақсаты туралы ойлайды [2, 7 б.].

Зерттеудің негізгі мәселелерімен айналыса отырып, біз қазіргі жастардың негізгі құндылықтарын зерттеу аясында әлеуметтік зерттеулер жүргіздік. Жоғарыда айтылғандай, құндылықтар адамдардың өмірінде шешуші рөл атқарады.

Олар нұсқаулық функцияларына ие, мағыналар мен символдардың күрделі әлемін құрайды, жеке немесе ұжымдық пайымдаулар мен іс-әрекеттердің негізін құрайды.

Жоғарыда келтірілген кестеге сәйкес, респонденттердің негізгі құндылығы ата-аналар, отбасы - 57,14% екенін көреміз. Бұл түсінікті, өйткені өмірінің әртүрлі кезеңдеріндегі барлық адамдар қандай да бір жолмен отбасымен байланысты.

Өзін-өзі дамыту-жеке өсу - 10,94%. Айта кету керек, жеке өсуді жеке тұлғаның дамуымен объективті процесс ретінде анықтау мүмкін емес, өйткені кез-келген даму жеке өсумен қатар жүруі мүмкін емес. Жеке өсудің психологиялық мәні-босату, өзін және өмір жолын табу, өзін-өзі тану.

Үшінші маңызды мәселе ретінде респонденттер денсаулықты атап өтті-8,24%. Өкінішке орай, денсаулық қоғам тарапынан да, мемлекет тарапынан да қорғалатын әлеуметтік құндылық екенін түсіну енді қалыптаса бастады.

Бұдан әрі респонденттер келесі құнды нұсқаларды орналастырды: ақша-3,22%, өмір мен қызметтің қауіпсіздігі-2,32%, болашаққа деген сенім-2,19%, Махаббат-1,8%, мансап, әлеуметтік табыс-1,67%, жанға жақын жұмыс-1,16%, материалдық әл-ауқат-1,16%, өз отбасын құру-1,16%, Танымға деген құштарлық-0,77%, елде және әлемде тұрақтылық-0,77%, Достық-0,51%, ұйықтау уақыты-0,51%, оқу-0,26%, сүйікті хоббиі-0,26%, спорт -0%.

Кесте 1

Кесте 1- Сіз үшін өмірдегі ең басты құндылық не?/		
Ата-ана	444	57,14%
Ақша	25	3,22%
Білімге құштарлық	6	0,77%
Денсаулық	64	8,24%
Достық	4	0,51%
Елдегі және әлемдегі тұрақтылық	6	0,77%
Еркіндік	46	5,92%
Ертеңгі күнге сенімділік	17	2,19%
Көңілің толатын жұмыс	9	1,16%
Мансап, әлеуметтік жетістік	13	1,67%
Материалдық әл-ауқат	9	1,16%
Махаббат	14	1,80%
Отбасын құру	9	1,16%
Оқу	2	0,26%
Спорт	0	0,00%
Хобби	2	0,26%
Ұйқыға арналған уақыт	4	0,51%
Өзін-өзі дамыту, тұлғалық даму	85	10,94%
Өмір сүру және іс-әрекет қауіпсіздігі / Безопасность жизни и деятельности	18	2,32%

Қазақстанның қазіргі жастары-елеулі саяси, әлеуметтік және экономикалық өзгерістер кезеңінде туған және өскен ұрпақ. Бұл әлемге деген көзқарасы, ұстанымы және құндылықтары бар жастар. Қазіргі уақытта қазақстандық жастардың құндылықтар жүйесі өткен ұрпақтың құндылықтарынан айтарлықтай ерекшеленеді. Жастардың құндылық бағдарлары екі негізгі аспектінің әсерінен қалыптасады. Олардың біріншісі-адамгершілік көзқарастарда, гуманизмде, адамгершілікте көрінетін рухани мазмұн. Жастардың құндылық бағдарларына әсер ететін екінші аспект соңғы онжылдықтарда өзекті бола бастады – бұл индивидуализм, материалдық құндылықтардың рухани құндылықтардан жиі таралуы.[3, 925-929 б.]. Қазіргі жастардың өмірінде басты басымдықтар табысты мансап, отбасы, достық қарым-қатынас, пайдалы байланыстар орнату, өзін шығармашылықта немесе өзінің әуестігінде іске асыру мүмкіндігі болып табылады. Қазіргі қазақстандық жастардың басты өмірлік құндылықтары: отбасы, достары мен денсаулығы, қызықты жұмыс, ақша және әділеттілік (қазіргі уақытта соңғы құндылықтың мәні артып келеді). Діни сенім өмірдің басты құндылықтарының жетеуін жабады. Басқаша айтқанда, қазіргі жастардың құндылық бағдарлары-отбасын құру, денсаулықты сақтау, адами капиталды қалыптастыру және дамыту. Неғұрлым жалпыланған түрде, адам капиталы дегеніміз-бұл адамға болашақта инвестициялар арқылы жоғары табыс алуға мүмкіндік беретін білім, білік, дағды, денсаулық және т.б. жиынтығы [4, 3 б.]. Қазіргі қазақстандық жастардың құндылық бағдарларын қарастыра отырып, олардың кейбіреулері адами капитал құрылымында белгілі бір орын алады деп қорытынды жасауға болады. Мысалы: сапалы білім-адам капиталының құрамдас бөлігі, сондай-ақ қазіргі жастардың құндылықтарының бірі, өйткені ол оқу бітіргеннен кейін жастардың жұмысқа орналасуының кепілі болып табылады. Қазіргі жастар көбінесе құндылық бағдарларын белгілі бір мақсаттар, қол жеткізгісі келетін нәрсе, сіз қалаған нәрсе, отбасы, жұмыс немесе шығармашылықтағы жетістік ретінде қабылдайды. Қазіргі қазақстандық жастар тек ақша мен материалдық байлыққа ғана қызығушылық танытпайды. Сенім, шығармашылық сияқты рухани құндылықтар маңызды болды. Табысқа келетін болсақ, қазіргі жастар оған ең алдымен жастардың жеке қасиеттері мен шығармашылық әлеуеті көмектеседі деп санайды. Тұтастай алғанда, қазақстандық жастар өзінің құндылық негізін қалыптастыру кезеңінде, жастар өз перспективаларының оптимистік көзқарасына негізделеді, білікті көпшілік өмірлік серпіліс пен өзінің әл-ауқатының жақсаруына сенеді деп айту керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1 Кукубаева А. Х. Ценностные ориентации молодежи [Текст] / Вестник Каз Н У. Сер. Псих и социологии, - 2005. - №2.
- 2 Абдирайымова Г. С. Ценностные ориентации молодежи [Текст] / Мысль. - 2005. -№ 7. -С. 58–62.

3 М. К. Kakimzhanova, Multiculturalism: A comparative analysis of western countries and Kazakhstan [Текст] / В. В. Byulegenova, G. R.Sheryadanova, N. E.Kukusheva, A.T.Turgaleyeva // Opcion, Ano 35, Especial, -2019. -No.23. -P. 922-943 ISSN 1012-1587/ISSNe: 2477-9385

4 Елишев С. О. Теоретико-методологические подходы к изучению понятий «ценность», «ценностные ориентации» [Текст] / Вестн. Моск. ун-та. Сер. Социология, Политология. -2010. -№ 3. -С. 74–90.